

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГРИ НА ІНСТРУМЕНТІ

Програма
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I-II рівнів акредитації

Спеціальність “Музичне мистецтво”
Спеціалізації: “Оркестрові духові та ударні інструменти”,
“Музичне мистецтво естради”

Київ – 2006

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГРИ НА ІНСТРУМЕНТІ

Програма
для вищих навчальних закладів
культури і мистецтв I–II рівнів акредитації

Спеціальність
“Музичне мистецтво”

Спеціалізації:
“Оркестрові духові та ударні інструменти”,
“Музичне мистецтво естради”

Київ 2006

Видання здійснено на замовлення Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтв України

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГРИ НА ІНСТРУМЕНТІ

Програма для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I–II рівнів акредитації. – Київ: “Фірма “ІНККОС”, 2006 – 16 ст.

Укладач	Г. І. Богданова – викладач Херсонського музичного училища
Рецензенти:	Г. О. Ретинський – старший викладач Сімферопольського факультету Донецької державної музичної академії ім. С. С. Прокоф'єва, заслужений артист України О. Г. Могілов – викладач Сімферопольського музичного училища ім. П. І. Чайковського А. А. Афанасьєв – викладач Одеського училища мистецтв і культури ім. К. Ф. Данькевича
Відповідальний за випуск	А. І. Ткаченко
Редактор	Л. М. Трачук

© Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв, 2006
© Богданова Г. І., 2006

Обсяг курсу
Всього – 135 год.
Практичних – 74 год.
Самостійних – 61 год.

Пояснювальна записка

Навчальна програма з дисципліни “Методика навчання гри на духових та ударних інструментах” спеціалізації “Оркестрові духові та ударні інструменти” призначена для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I–II рівнів акредитації.

Програма складена на основі освітньо-професійної програми підготовки молодшого спеціаліста і відповідає державним стандартам вищої освіти.

Дисципліна включає 2,5 кредитів, що складає 135 годин, з них практичних – 74 години, самостійних – 61 години.

Програма розрахована на вивчення дисципліни протягом III та IV семестрів. Заняття практичні та самостійні.

Дисципліна “Методика навчання гри на духових та ударних інструментах” є складовою частиною професійної підготовки студентів до практичної педагогічної діяльності в ДМШ, ДШЕВ та позашкільних музичних гуртках.

Курс методики передбачає надання студентам теоретичних основ та практичних навичок навчання гри на духових та ударних інструментах в обсязі, необхідному для педагогічної роботи майбутніх спеціалістів.

Структура навчальної програми:

- пояснювальна записка;
- методичні рекомендації;
- форми контролю та критерії оцінювання знань студентів;
- рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів;
- орієнтовний тематичний план;
- тематичний виклад змісту навчальної дисципліни;
- список рекомендованої літератури.

Навчальний заклад має право вносити обґрунтовані зміни до послідовності викладання навчального матеріалу і розподілу годин за розділами, темами відповідно до обсягу загального бюджетного часу, відведеного на вивчення навчальної дисципліни.

Методичні рекомендації

У комплексі спеціальних дисциплін “Психології та педагогіки”, “Методико-виконавський аналіз педагогічного репертуару” саме “Методика викладання гри на духових інструментах” повинна сприяти вихованню у студентів свідомого відношення до роботи, стійкої уваги та самоконтролю, пробудженню зацікавленості до педагогічної роботи, розвитку аналітичного мислення, вміння узагальнювати свій виконавський досвід, засвоєнню педагогічного репертуару.

В процесі вивчення курсу студенти повинні придбати навички виявлення музичних здібностей дітей, їх індивідуальних особливостей та шляхи розвитку в процесі навчання: виховання, виконавських навичок і оволодіння засобами музичної виразності при грі на інструменті. Для цього необхідно звернути увагу студентів на вивчення психофізіологічних основ звуковидобування, аналіз роботи над музично-художніми творами та інструктивним матеріалом, організації навчально-виховної роботи в ДМШ.

Знання психофізіологічних основ виконавського процесу необхідні для наукового підходу до вивчення та участі у виконавській та педагогічній діяльності, досягненню вищих показників у вихованні творчої особистості.

За характером та змістом даний курс умовно поділяється на дві основні частини:

- перша характеризує особливості виконавського процесу на духових інструментах;
- друга – висвітлює питання організації та специфічні особливості навчання учнів на духових інструментах.

Теоретичні положення основних тем програми закріплюються набуттям практичних навичок.

Це сприяє підвищенню творчої активності студентів, накопиченню практичного і репертуарного матеріалу для занять з учнями на педагогічній практиці.

Форми контролю та критерії оцінювання знань студентів

З метою визначення повноти знанню студентів, вміння застосовувати отримані знання на практиці, а також виховання навичок самостійної роботи з методичною літературою, після закінчення III семестру

стру виставляється семестрова оцінка успішності студента на основі поточного обліку знань. В кінці IV семестру проводиться іспит.

На іспиті студент повинен:

- а) відповісти на теоретичні питання стосовно виконавського процесу на духових інструментах, висвітлити питання організації навчання учнів на духових інструментах;
- б) зробити виконавсько-педагогічний огляд педагогічної літератури для духових та ударних інструментів.

В кінці VIII семестру курс “Методика викладання гри на духових інструментах” виноситься в комплексі з іншими дисциплінами на державний іспит – “Основи педагогічної майстерності”.

Вимоги до державного іспиту.

Державний іспит студенти складають по білетах, які містять три питання:

1. Педагогіка і психологія.
2. Методика викладання гри на духових інструментах.
3. Методико-виконавський аналіз педагогічного репертуару.

Оцінювання результатів навчальної діяльності студентів здійснюється на основі стандартних вимог та вмінь молодшого спеціаліста, які отримали освіту в навчальних закладах I–II рівнів акредитації.

“5” (відмінно) – студент вільно і творчо володіє матеріалом, визначеним програмою, має діалектичне мислення. Вміє використовувати різноманітні джерела знань, систематично поповнює знання, вміє застосовувати знання досліджень при вирішенні професійних питань. Виконав 100 % обсягу самостійної роботи. Брав участь у конференціях, відкритих уроках, академічних виступах.

“4” (добре) – студент добре володіє матеріалом, але має незначні ускладнення при відповідях, потребує незначної допомоги викладача при виборі напрямку і допускає незначні помилки. Виконав 100 % обсягу самостійної роботи.

“3” (задовільно) – студент користується лише окремими знаннями з дисципліни, порушує логіку, відповідь недостатньо самостійна, допускає суттєві помилки в знаннях та поясненнях дисципліни. Виконав 100 % обсягу самостійної роботи.

“2” (незадовільно) – студент не володіє необхідними знаннями, не володіє практичними навичками дисципліни. Виконав 50 % обсягу самостійної роботи або зовсім не виконав самостійної роботи.

Рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів

Для творчого осмислення ідей і положень курсу “Методика викладання гри на духових інструментах” студенти повинні самостійно вивчити низку тем або окремих питань дисципліни, що висвітлюються в літературних джерелах та які не розглядаються на лекціях.

Обсяг часу на самостійну роботу передбачено навчальним планом.

Зміст самостійної роботи визначається викладачем у методичних матеріалах на основі навчальної програми дисципліни.

Студентам можуть бути рекомендовані: робота з навчальною і довідковою літературою, дослідницька навчальна діяльність; підготовка рефератів або доповідей.

Орієнтовний тематичний план

Назва теми	Кількість навчальних годин		
	Загальний обсяг	Практичні заняття	Самостійна робота
Розділ I. Особливості виконавського процесу на духових інструментах			
Тема 1.1. Вступ	3	2	1
Тема 1.2. Виконавський апарат і техніка звуковидобування на духових інструментах	11	6	5
Тема 1.3. Виконавське дихання, його суть, значення та методи розвитку	14	8	6
Тема 1.4. Функції губ при грі на духовому інструменті, значення техніки губ	11	6	5
Тема 1.5. Функції язика, особливості атаки звука, штриха на духовому інструменті	11	6	5
Тема 1.6. Техніка пальців, її значення у практиці гри та методи розвитку	3	2	1

Тема 1.7. Роль музичного слуху та значення музично-слухових уявлень виконавця	7	4	3
Разом годин	60	34	26
Розділ II. Основи розвитку музичних здібностей учнів			
Тема 2.1. Розвиток музичної пам'яті	4	2	1
Тема 2.2. Виховання почуття ритму	3	2	1
Тема 2.3. Добір кандидатів для навчання гри на духових інструментах	4	2	2
Розділ III. Організація та специфічні особливості навчання учнів			
Тема 3.1. Раціональна постановка при грі та її практичне значення	7	4	3
Тема 3.2. Методика проведення уроку	3	2	1
Тема 3.3. Початкове навчання та проведення перших уроків	12	6	6
Тема 3.4. Особливості роботи в старших класах	14	8	6
Тема 3.5. Організація самостійних занять	3	2	1
Тема 3.6. Робота над довгими звуками	4	2	2
Тема 3.7. Робота над гаммами та тризвуками	4	2	2
Тема 3.8. Робота над етюдами	4	2	2
Тема 3.9. Робота над музичними творами	8	4	4
IV. Контрольний огляд педагогічної літератури для духових та ударних інструментів			
Тема 4.1. Школи гри на духових та ударних інструментах	4	2	2
Тема 4.2. Навчальна документація	3	2	1
Разом годин	75	40	35
Всього	135	74	61

ТЕМАТИЧНИЙ ВИКЛАД ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

РОЗДІЛ I. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАВСЬКОГО ПРОЦЕСУ НА ДУХОВИХ ІНСТРУМЕНТАХ

Тема 1.1. Вступ

Завдання курсу “Методики навчання гри на духових та ударних інструментах”, його значення та місце в системі музичних дисциплін.

Що означає позначає слово “Методика”?

Розвиток і становлення методики навчання гри на духових інструментах на межі XIX і XX століть.

“Методика” як складова частина музичної педагогіки, яка розглядає закономірності та методи навчання гри на духових інструментах.

Перші методичні посібники для навчання гри на духових інструментах. Основні принципи вітчизняної школи навчання гри на духових інструментах.

Тема 1.2. Виконавський апарат і техніка звуковидобування на духових інструментах

Акустичні основи звукоутворення на духових інструментах.

Три групи духових інструментів:

- 1) лабіальні (свистячі);
- 2) язичкові (тростинові);
- 3) мідні (мундштукові).

Загальна характеристика виконавського апарату.

Особливості звукоутворення на духових інструментах, пов’язаних з використанням різних компонентів виконавського апарату гравця (органів слуху, губ, дихання, язика, пальців і т. д.).

Виконавські засоби в процесі гри на духових інструментах та їх взаємозв’язок і взаємообумовленість.

Техніка і музичне фразування. Значення виразності звучання та чистоти інтонування. Динаміка, агогіка, штрихи.

Тема 1.3. Виконавське дихання, його суть, значення та методи розвитку

Анатомо-фізіологічні основи процесу дихання; просте дихання, виконавське дихання, відмінні особливості. Різні типи виконавського дихання.

Поняття про техніку виконавського дихання. Взаємозв’язок техніки дихання з роботою губ, язика, пальців. Дихання та музичне фразування. Два способи розвитку і тренування дихального апарату музиканта (без гри на інструменті і в процесі гри на інструменті).

Тема 1.4. Функції губ при грі на духовому інструменті, значення техніки губ

Робота губ – один із найважливіших виконавських компонентів. Зміна роботи губ в залежності від конструктивних особливостей мундштуків на різних дерев’яних та мідних інструментах. Губні м’язи та м’язи обличчя, що беруть участь у звуковидобуванні. Поняття “губний апарат” (“амбушур”).

Розвиток губного апарату у двох напрямках: його витривалості та рухомості.

Взаємозв’язок губного апарату з виконавським диханням.

Важливість чистого інтонування.

Тема 1.5. Функції язика, особливості атаки звуку, штриха на духовому інструменті

Роль язика при звуковидобуванні. Будова і функції м’язів язика. Поняття “атаки звуку”. Види атаки: тверда, м’яка, комбінована.

Штрих. Найбільш вживані штрихи при грі на духових інструментах, їх позначення в нотах та особливості виконання.

Музично-виразне значення штрихів та їх застосування в залежності від стилістичних особливостей музики.

Координація рухів видихуваного струменя повітря, язика та пальців при виконанні штрихів.

Тема 1.6. Техніка пальців, її значення у практиці гри та методи розвитку

Поняття “техніка пальців”. Механізм пальцевих рухів. Свідомість та автоматизм в оволодінні технічними навичками. Особливості розвитку техніки пальців.

Тема 1.7. Роль музичного слуху та значення, музично-слухових уявлень виконавця

Музичний слух як найважливіший спосіб організації та контролю виконавського процесу на духових інструментах.

Контролюючі функції слуху в процесі музичного виконання.

Інтонація. Залежність точної інтонації від координованої роботи слуху, дихання, губ, язика гравця.

РОЗДІЛ ІІ. ОСНОВИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ

Тема 2.1. Розвиток музичної пам'яті

Музична пам'ять як здібність сприйняття та запам'ятовування змісту і форми музичного твору.

Різні види музичної пам'яті та їх особливості.

Методи розвитку музичної пам'яті.

Тема 2.2. Виховання почуття ритму

Музичний ритм як організована послідовність звуків однакової чи різної тривалості. Особливості музичного ритму. Необхідність розвитку "внутрішньої пульсації".

Характерні метро-ритмічні помилки. Методи розвитку ритму.

Тема 2.3. Добір кандидатів для навчання гри на духових інструментах

Необхідність медичного огляду при доборі кандидатів, умови стану здоров'я для можливості навчання гри на духових інструментах.

Визначення ознак професійної придатності для навчання на духових інструментах.

Вік. Вибір інструмента: аналіз індивідуальних особливостей кандидата, його анатомо-фізіологічних даних:

- а) форма та будова губного апарату;
- б) будова зубів та щелеп;
- в) форма язика;
- г) будова рук та пальців.

РОЗДІЛ ІІІ. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ УЧНІВ

Тема 3.1. Раціональна постановка при грі та її практичне значення

Визначення поняття "постановка". Історія розвитку духових інструментів та зміни правил постановки.

Основи раціональної постановки:

- а) правильне положення голови;
- б) правильне положення тулуба;
- в) правильне положення рук та пальців;
- г) правильне положення ніг при грі;
- д) положення інструмента.

Найбільш типові недоліки в постановці у початківців-духовиків, їх причини та методи усунення.

Тема 3.2. Методика проведення уроку

Урок як основна форма занять.

Структура уроку. Урок та творчий підхід до нього.

Тема 3.3. Початкове навчання та проведення перших уроків

Основні завдання початкового навчання.

Зміст та направленість перших занять:

- а) відомість про даний інструмент;
- б) правила догляду за інструментом;
- в) живе звучання інструмента.

Перші звуки. Вивчення доступного художнього матеріалу.

Три важливих моменти при складанні програми для початківців:

- а) конкретні завдання даного етапу навчання;
- б) ступінь музичного розвитку учнів;
- в) рівень технічної підготовки.

Репертуар 1–3 класів ДМШ.

Тема 3.4. Особливості роботи в старших класах

Правильна організація занять:

- а) оволодіння навичками роботи над звуком;
- б) оволодіння елементарними технічними навичками;

- в) розвиток навичок художнього відтворення музики.
Знайомство з репертуаром.

Тема 3.5. Організація самостійних занять

Принципи організації самостійних занять учнів:

- а) регулярність;
- б) послідовність;
- в) свідоме засвоєння знань.

Розподіл часу для самостійних занять.

Увага як одна з характерних особливостей свідомості.

Тема 3.6. Робота над довгими звуками

Робота над довгими звуками – одна з найпростіших вправ. Різноманітність способів виконання довгих звуків.

Увага до точності інтонації, краси звучання інструменту. Виконання довгих звуків у різних динамічних відтінках.

Тема 3.7. Робота над гаммами та тризвуками

Роль гам і тризвуків у формуванні майстерності музикантів.

Види гам та арпеджіо тризвуків.

Типові недоліки виконання гам і тризвуків:

- а) неритмічність виконання;
- б) відсутність рівності звучання;
- в) відсутність виразності виконання.

Робота над гаммами в різних штрихах, ритмічних фігураціях та інтервалах. Виконання D_7 , U_7 в старших класах ДМШ.

Тема 3.8. Робота над етюдами

Етюд – п'єса, основна мета якої – розвиток ряду технічних навичок, без яких неможливе набуття та удосконалення майстерності.

Різна мета і різні завдання етюдів.

Особливості роботи над етюдом. Виділення найважчих у технічному відношенні місць. Вивчення напам'ять. Регулярне повторення етюдів.

Тема 3.9. Робота над музичними творами

Вміння учнів працювати над музичними творами – особливо важливий і складний момент при навчанні гри на духовому інструменті. Основні етапи в розучуванні творів:

- а) попереднє ознайомлення;
- б) “чорнова” робота з технічного і художнього засвоєння музики;
- в) виконання творів по можливості без зупинок і обов'язково в супроводі фортепіано.

Методика роботи над творами великої форми. Робота над творами різних стилів, різного характеру.

Вивчення оркестрових партій та найбільш відповідальних оркестрових соло. Читання нот з листа.

IV. КОНТРОЛЬНИЙ ОГЛЯД ПЕДАГОГІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ДУХОВИХ ТА УДАРНИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Тема 4.1. Школи гри на духових та ударних інструментах

Найбільш популярні школи гри на духових та ударних інструментах, їх переваги та суттєві недоліки.

Аналіз шкіл зарубіжних та вітчизняних авторів з виявленням найбільш характерних крашчих сторін.

Тема 4.2. Навчальна документація

Навчальна програма як основний документ в роботі педагога. Аналіз змісту навчальних програм для духових інструментів ДМШ. Практика складання індивідуальних планів. Складання характеристики учня. Різні зразки ведення документації. Ведення учбових щоденників.

Список рекомендованой литературы

1. *Зиринов Я., Ладановський І.* Духовий оркестр у клубі. – К.: Музична Україна, 1975.
2. *Кобець І.* Основи навчання гри на трубі. – К.: Музична Україна, 1985.
3. *Манжора Б.* Методика навчання гри на тромбоні. – К., 1976.
4. *Мюльберг К.* Теоретичні основи навчання гри на кларнеті К.: Музична Україна 1975.
5. *Абаджин Г.* Развитие исполнительской техники на инструментах с помощью визуального индикатора. Методические рекомендации для учащихся и студентов. – К.: Республіканський методичний кабінет навчальних закладів мистецтва та культур, 1981.
6. *Апатский В.* Теория и практика игры на духовых инструментах. Сборник – статей/ К., Музична Україна 1989.
7. *Апатский В., Терехин Р.* Методика обучения игре на фаготе. – М., 1988.
8. *Бернштейн Л. Д.* Очерки по физиологии движения и физиологии активности. – М., 1966.
9. *Болотин С.* Методика преподавания игры на трубе в ДМШ. – Л.: Музыка, 1980.
10. *Гайдамович Т.* Мастера игры на духовых инструментах Московской консерватории. – М.: Музыка. 1979.
11. *Гарбузов Н.* Зонная природа звуковысотного слуха. – М., Музыка. 1948.
12. *Гриценко Ю.* Технология освоения валторны. М., 1991 *Федотов А.* Методика обучения игре на духовых инструментах. – М. Музыка, 1975.
13. *Диков Б.* Методика обучения игре на духовых инструментах. М.: Музыка, 1962.
14. *Докшицер Т.* Штрихи трубача в книге “Методика обучении игре на духовых инструментах”, 4 выпуск, стр. 63.
15. *Константинов Б.* Гидродинамическое звукообразование и распространение звука в ограниченной среде. – Л.: Наука, 1974.
16. *Купинский К.* Школа игры на ударных инструментах. М: Музгиз, 1987.
17. *Луб В.* Методика обучения в самодеятельности трубачей и корнетистов. М.: Музыка. 1982.
18. *Митронов А., Генецинский Д.* Комплекс ежедневных упражнений юного трубача. – Л., 1990.
19. *Олексій В.* Непрерывное дыхание при игре на деревянных духовых инструментах. – К.: Республіканський методичний кабінет закладів мистецтва та культур, 1983.
20. *Павлов Г.* Учебник анатомии и физиологии человека. – М., Медгиз 1946.
21. *Платонов Н.* Вопросы методики обучений игре на духовых инструментах. – М., Музыка. 1958.
22. *Пушечников И. Ф.* Советы педагогу. Рукопись. – М., 1972.
23. *Сумеркин В.* Методика обучении игре на тромбоне. – М., 1987.
24. *Тематический сборник* “Исполнительство на духовых инструментах история и методика”. – Киев, Консерватория, 1986.
25. *Усов Ю.* Методика обучения игре на духовых инструментах. – IV выпуск. М., Музыка. 1976.
26. *Усов Ю.* Методика обучения игре на духовых инструментах. – II выпуск. М., Музыка. 1966.
27. *Усов Ю.* Методика обучения игре на духовых инструментах. III выпуск. – М., Музыка. 1971.
28. *Усов Ю.* Портреты советских исполнителей на духовых инструментах – М., Музыка. 1989.
29. *Усов Ю.* История отечественного исполнительства на духовых инструментах. – М., Музыка, 1986.
30. *Усов Ю.* Методика обучения игре на трубе. – М., Музыка. 1984.
31. *Усов Ю.* Вопросы музыкальной педагогики. IV выпуск. – М., Музыка 1983.
32. *Усов А.* Вопросы теории и практики игры на валторне. – М., 1965.
33. *Усов Ю.* История зарубежного исполнительства на духовых инструментах. – М., Музыка. 1978.
34. *Усов Ю.* Вопросы музыкальной педагогики. – М., 1991, 10 выпуск.
35. *Фролов Ю.* Мозг и труд. – М., Медгиз. 1960.

Навчальне видання

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГРИ
НА ІНСТРУМЕНТІ**

Програма для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I–II рівнів акредитації

Укладач Г. І. Богданова

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 0,93. Наклад 100 прим.

Видавництво “Фірма “ІНКОС”
14116, м. Київ, вул. Маршала Рибалка, 10/8;
Тел./факс: (044) 206-47-29, 206-47-21
E-mail: inkos@carrier.kiev.ua,
inkos@ln.kiev.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої
продукції № 2006 від 04.11.2004 р.